

ՓՈՐՁԱԳԵՏԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՂ ԱՆՁԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԱՐԴԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

Արթուր Զախոյան

ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի
ամբիոնի դոցենտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու
arturchakhoyan@ysu.am
ORCID - 0000-0001-5315-946X

Համառոտագիր: Հոդվածում ուսումնասիրվել են փորձագետի կարգավիճակի վերաբերյալ ՀՀ գործող օրենսդրության կարգավորումները՝ նկատի ունենալով նաև, որ 2021 թվականի հունիսի 30-ին ընդունվել, իսկ 2022 թվականի հուլիսի 1-ից սկսել է գործել ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգիրքը, որով բոլորովին նոր մոտեցումներ և կարգավորումներ են սահմանվել փորձագետի դատավարական կարգավիճակի, նրա կողմից վարույթն իրականացնող մարմնի հանձնարարությամբ կատարվող վարության գործողությունների, վերջինիս իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

ՀՀ գերագույն դատարանի պլենումի որոշման, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումների և ՀՀ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքի *կարգավորումների լույսի ներքո ամփոփ ներկայացվել են փորձագետի կարգավիճակը*, փորձագետի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակները և *քննարկվել դրանից բխող որոշ հարցեր:*

Բացի այդ, նկատի ունենալով, որ ՀՀ-ում գործող օրենսդրությամբ փորձագետի համար սահմանված որոշակի միասնական չափանիշներ, սահմանափակումներ կամ պահանջներ ներկայումս չկան, հոդվածում քննարկվել են փորձագիտական գործունեությունը կարգավորող իրավական ակտի ընդունման, մշտապես գործող անկախ որակավորման հանձնաժողով ստեղծելու հարցերը, որոնք, հեղինակի կարծիքով, իրատապ են, քանի որ հանցագործության փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը հաճախ կախված է լինում փորձագետի եզրակացությունից:

Կարևորվել է դատական-փորձագիտական գործունեության մասին օրենքի ընդունման անհրաժեշտությունը, որը ՀՀ-ում միասնական կկարգավորի փորձագիտական ոլորտի և փորձագետի իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ բոլոր հարցերը, ինչպես նաև կսահմանի փորձագետի սոցիալական երաշխիքները:

Բանալի բառեր – գիտություն; տեխնիկա; մասնագետ; փորձագետ; կարգավիճակ; հմտություն; ունակություն; օժանդակություն; եզրակացություն; դատափորձագիտական գործունեություն:

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2021 թվականի հունիսի 30-ին ընդունվեց, իսկ 2022 թվականի հուլիսի 1-ից գործեց ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգիրքը, որով բոլորովին նոր մոտեցումներ և կարգավորումներ են սահմանվել փորձագետի դատավարական կարգավիճակի, նրա կողմից վարույթն իրականացնող մարմնի հանձնարարությամբ կատարվող վարության գործողությունների, վերջինիս իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

Նախ՝ գործող օրենսգիրքն առանձին գլուխ է նվիրել վարույթին օժանդակող անձանց կարգավիճակին, որտեղ սահմանվել են նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները, իսկ «Սույն օրենսգրքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները» վերտառությամբ 6-րդ հոդվածի 14-րդ կետում ներկայացվել է վարույթին օժանդակող անձանց շրջանակը, այն է՝ վկան, նրա օրինական ներկայացուցիչը և փաստաբանը, փորձագետը, թարգմանիչը, հոգեբանը, ընթերական, դատական նիստի քարտուղարը հանդիսանում են վարույթին օժանդակող անձինք:

Ինչպես տեսնում ենք, ի տարբերություն նախորդ երկու քրեական դատավարության օրենսգրքերի, գործող օրենսգրքով *քրեական դատավարությանը մասնակցող կամ վարույթին օժանդակող անձանց շրջանակը որոշակի փոփոխությունների է ենթարկվել, քանի որ այդ ցանկից որպես ինքնուրույն սուբյեկտ բացակայում է մասնագետը*:

Ուստի սույն հոդվածի նպատակներն են նոր կարգավորումների լույսի ներքո ամփոփ ներկայացնել փորձագետի կարգավիճակը և քննարկել դրանից բխող որոշ հարցեր:

2. ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գործող օրենսգրքով փորձագետին վերաբերող հիմնական նորամուծություններից մեկն այն է, որ վերջինս մեկտեղում է նաև մասնագետի գործառնությունը: Թեև գործող օրենսգիրքը հրաժարվել է մասնագետին ինքնուրույն սուբյեկտ համարելուց, նրա համար առանձին կարգավիճակ սահմանելուց, սակայն պահպանել է նրա միակ գործառնությամբ՝ ապացուցողական կամ վարույթային գործողությանը մասնակցելով վարույթն իրականացնող մարմնին օժանդակելը՝ այն վերապահելով փորձագետին¹:

Գործող օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի համաձայն՝ փորձագետը վարույթի առարկայով չհաճագրգռված այն անձն է, որը **հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների** օգտագործմամբ օժանդակում է վարույթին՝ հետազոտություն իրականացնելով և դրա հիման վրա գրավոր եզրակացություն տալով, առանց հետազոտություն իրականացնելու գրավոր կարծիք տալով, ինչպես նաև ապացուցողական կամ վարույթային այլ գործողության կատարմանը մասնակցելով: Փորձագետը պետք է տիրապետի գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ այլ բնագավառի բավարար հատուկ գիտելիքների:

Ընդ որում՝ հետազոտություն իրականացնելու և դրա հիման վրա գրավոր եզրակացություն տալու եղանակով օժանդակության համար փորձագետը կարող է ներգրավվել ինչպես վարույթն իրականացնող մարմնի, այնպես էլ վարույթի մասնավոր մասնակիցների (մեղադրյալի, նրա օրինական ներկայացուցչի, պաշտպանի, տուժողի գույքային պատասխանողի, տուժողի և գույքային պատասխանողի օրինական և լիազոր ներկայացուցիչների) կողմից, առանց հետազոտություն իրականացնելու գրավոր կարծիք տալու եղանակով օժանդակության համար փորձագետը կարող է ներգրավվել միայն վերը նշված վարույթի մասնավոր մասնակիցների կողմից, իսկ ապացուցողական կամ վարույթային այլ գործողության կատարմանը մասնակցելու եղանակով՝ միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից:

Սահմանումից հետևում է, որ գործող օրենսգրքով փորձագետը, մեկտեղելով նաև մասնագետի գործառնությունները, ի տարբերություն նախորդ քրեական դատավարության օրենսգրքի, դատավարության ընթացքում ձեռք է բերել բոլորովին նոր կարգավիճակ: Որպես առանձնահատկություն առաջին հերթին կարելի է նշել այն,

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց, 2022, էջ 135:

որ փորձագետի կողմից ապացուցողական կամ վարութային այլ գործողության կատարմանը մասնակցելու եղանակով վարությին օժանդակության ժամանակ բարձրացվել է վերջինիս կողմից գիտելիքներին տիրապետելու շենը, քանի որ այս դեպքում փորձագետը ևս պետք է տիրապետի **հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների**, իսկ նախորդ օրենսգրքի կարգավորումների պայմաններում, երբ այս գործառույթը վերապահված էր մասնագետին, վերջինս կարող էր և չտիրապետել հատուկ գիտելիքների, քանի որ համաձայն 1998 թվականի քրեական դատավարության օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի՝ մասնագետը քրեական գործով չչահագորգված այն անձն է, որին քրեական վարությն իրականացնող մարմինը նշանակում է իր նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ՝ գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի բնագավառներում իր **մասնագիտական հմտությունները և գիտելիքներն** օգտագործելով աջակցելու քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններ կատարելիս: Այլ կերպ՝ եթե փորձագետը պետք է տիրապետեր գիտության, տեխնիկայի, արվեստի կամ արհեստի որևէ բնագավառի **բավարար հատուկ գիտելիքներին**, ապա մասնագետը պետք է տիրապետեր գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի բնագավառների **մասնագիտական հմտությունների և գիտելիքների**:

Որպես կարևոր առանձնահատկություն կարելի է նշել նաև այն, որ համաձայն նախորդ քրեական դատավարության օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի՝ մասնագետի հայտնած կարծիքը չէր կարող փոխարինել փորձագետի եզրակացությանը, իսկ արդեն գործող օրենսգրքի 86-րդ հոդվածով որպես ապացույցի ինքնուրույն տեսակ նախատեսված է նաև փորձագետի կարծիքը:

Վերը նշված հարցերին 2016 թվականին անդրադարձել է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանը և հայտնել հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

««...»

13. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փորձագետի և մասնագետի՝ որպես քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց կարգավիճակի և նրանց լիազորությունների առանձնահատկությունների կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառություն ապահովելու խնդիր: Ուստի անհրաժեշտ է համարում արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ ձևավորելու համար:

«...»

Մինչդեռ մասնագետի հիմնական պարտականությունը իր մասնագիտական հմտություններն ու գիտելիքներն օգտագործելով առարկաներ և փաստաթղթեր հայտնաբերելու, ամրապնդելու և վերցնելու, տեխնիկական միջոցներ կիրառելու, փորձագետին հարցեր առաջադրելու գործում քննչական կամ այլ դատավարական գործողություն կատարող անձին օգնություն ցույց տալն է: Վերոնշյալով պայմանավորված՝ մասնագետի իրավունքների շրջանակը սահմանափակվում է վարությն իրականացնող մարմնի կամ քննչական կամ այլ դատավարական գործողություն կատարող անձի թույլտվությամբ գործի նյութերին ծանոթանալով և ներկաներին հարցեր տալով, ինչպես նաև առարկաներ և փաստաթղթեր հայտնաբերելու, ամրապնդելու և վերցնելու, տեխնիկական միջոցներ կիրառելու, փորձագետին հարցեր առաջադրելու հետ կապված հանգամանքներին ներկաների ուշադրությունը հրավիրելով:

15.1. Անդրադառնալով մասնագետի և փորձագետի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակներին՝ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 84-րդ և 85-րդ հոդվածների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ փորձագետը հատուկ գիտելիքներն օգտագործում է հետազոտություն կատարելու և դրա արդյունքում եզրակացություն տալու համար, իսկ մասնագետն իր մասնագիտական հմտություններով ու գիտելիքներով աջակցում է վարությն իրականացնող մարմնին քննչական կամ այլ դատավարական գործողություն կատարելիս: Հետևաբար փորձաքննության արդյունքում փորձագետի կող-

մից կազմվող եզրակացությունը և մասնագետի կողմից տրվող կարծիքը նույնպես ունեն տարբեր իրավական բնույթ և նշանակություն:

«...»

Այսպիսով, փորձագետի եզրակացությունն իրենից ներկայացնում է գրավոր շարադրված հետևություններ, որտեղ փորձագետը հատուկ գիտելիքների կիրառմամբ կատարված հետազոտությունների հիման վրա պատասխանում է վարույթն իրականացնող մարմնի առաջադրած հարցերին:

16.1. Ինչ վերաբերում է մասնագետին, ապա վերջինս հետազոտություններ չի իրականացնում և եզրակացություն չի տալիս, այլ որևէ բնագավառում իր ունեցած հմտություններով և գիտելիքներով աջակցում է վարույթն իրականացնող մարմնին այս կամ այն քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունը կատարելիս: Այլ խոսքով՝ վերջինիս կողմից տրվող կարծիքը ոչ թե հետազոտության արդյունք է, այլ կոնկրետ հարցի վերաբերյալ մասնագիտական գիտելիքների կամ փորձի վրա հիմնված դիրքորոշում: Ուստի պատահական չէ, որ օրենքով մասնագետի կարծիքը չի դիտվում որպես ապացույցի ինքնուրույն տեսակ, և այն չի կարող փոխարինել փորձագետի եզրակացությանը: Այն վարույթն իրականացնող մարմնի համար կարող է ունենալ ուղղորդող, խորհրդատվական նշանակություն¹:

Գործող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածից հետևում է, որ փորձագետը նախ հանդիսանում է վարույթին օժանդակող անձ, նա պետք է լինի վարույթի առարկայով չչափազորված և պետք է տիրապետի գիտության, տեխնիկայի, արվեստի, արհեստի կամ այլ բնագավառի բավարար հատուկ գիտելիքների:

Մինչդեռ օրենսգիրքը չի տալիս ինչպես «վարույթի առարկայով չչափազորված», այնպես էլ «հատուկ գիտելիք» եզրույթների հասկացությունները:

«Վարույթի առարկայով չչափազորված» եզրույթն առաջին հերթին ենթադրում է փորձագետի անկախություն և ինքնուրույնություն, այսինքն՝ փորձագետը չպետք է գտնվի որևէ կախվածության մեջ ինչպես վարույթն իրականացնող մարմնից, այնպես էլ դատավարության հակադիր շահեր ներկայացնող մասնակիցներից կամ գործով որևէ շահագրգռություն ունեցող ցանկացած անձից և ինքնուրույն պետք է լինի իր կողմից իրականացվող հետազոտությունների իրականացման եղանակների ու մեթոդների ընտրության հարցում, հետևաբար արգելվում է դատավարության կողմերից որևէ մեկի կամ երրորդ անձանց օգտին եզրակացություն ստանալու նպատակով փորձագետի վրա որևէ ազդեցություն գործադրել:

Կարծում ենք, որ փորձագետի անկախության և ինքնուրույնության որոշակի երաշխիք է օրենսգրքի 71-րդ հոդվածով սահմանված փորձագետին բացարկելու հիմքերից երկուսը, մասնավորապես՝ որ փորձագետը չի կարող մասնակցել վարույթին՝ եթե նա դատավորի, վարույթի հանրային կամ մասնավոր մասնակցի հետ գտնվում է ազգակցական կամ անձնական կամ այլ կախվածության հարաբերությունների մեջ, և եթե առկա են նրա ձեռնհասությունը կամ անաչառությունը կասկածի տակ դնող հանգամանքներ:

Ինչ վերաբերվում է «հատուկ գիտելիք» հասկացությանը, ապա հարկ է նշել, որ քրեական դատավարության տեսության և կրիմինալիստիկայի գիտության մեջ դրա բովանդակությունը միշտ էլ տարատեսակ քննարկումների առիթ է հանդիսացել²: Ընդհանրացնելով «հատուկ գիտելիք» հասկացության վերաբերյալ տեսությունում առկա բոլոր կարծիքները՝ կարելի է ընդգծել, որ այն չի կարող համարվել

¹ Տե՛ս Արտեմ Արմենի Հարությունյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ՍԴ3/0226/01/14 որոշումը:

² Տե՛ս ավելի մանրամասն **Չախոյան Ա.Ս.**, «Մասնագետի հատուկ գիտելիքների և դրանց կիրառման քրեադատավարական և կրիմինալիստիկական հիմնախնդիրները», ԵՊՀ հրատ., 2013թ., էջեր 55-82:

քրեական և քրեադատավարական, հանրահայտ կամ հանրամատչելի գիտելիքները, «հատուկ գիտելիք»-ը մարդու մասնագիտական պատրաստվածության և փորձի արդյունք է, կիրառվում է քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով՝ ապացուցողական կամ կողմնորոշիչ տեղեկություն ստանալու նպատակով: Այլ խոսքով ասված՝ հատուկ գիտելիքները իրավունքի ոլորտի հետ չկապված գիտելիքներ են՝ հանրակրթական ծրագրերի շրջանակներից դուրս բովանդակությամբ, որոնք օգտագործվում են քրեական դատավարության ընթացքում՝ գործի համար ապացուցողական կամ կողմնորոշիչ տեղեկություններ ստանալու նպատակով կամ տվյալ փորձաքննությանն առաջադրված հարցերին պատասխանելու համար:

Ինչպես նկատեցինք, «հատուկ գիտելիք»-ի կարևոր հատկանիշներից մեկն այն է, որ այն չի կարող լինել իրավունքի ոլորտի որևէ գիտելիք, ինչը և բխում է գործող օրենսգրքի կարգավորումներից, քանի որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 4-րդ մասը ևս սահմանել է, որ քրեական վարույթին Հայաստանի Հանրապետության իրավունքի կամ միջազգային իրավունքի հարցերով փորձագետ չի ներգրավվում:

«Հատուկ գիտելիքներ» եզրույթի հետ սերտորեն կապված է նաև «հմտություններ» հասկացությունը, որը պայմանավորված է փորձաքննությունների կատարման համար անհրաժեշտ հատուկ գիտելիքների կիրառական նշանակությամբ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ իրավաբանական գրականությունում¹ որոշակի բնորոշումներում հատուկ գիտելիքները բացահայտվում են հմտությունների և ունակությունների միջոցով: «Հմտություններ»² և «ունակություններ»³ հասկացությունները, որոնք երբեմն հիշատակվում են որպես նույնիմաստ «հատուկ գիտելիքներ» հասկացության հետ, միայն հատուկ գիտելիքների բաղադրիչներ են: Անկասկած հմտությունները և ունակությունները մտնում են հատուկ գիտելիքների մեջ, սակայն նրանք բնութագրում են գիտելիքների գործնական տիրապետումը: Հմտությունը գործողության կատարյալ տիրապետումն է, գիտակցական գործունեության ավտոմատացված պահը, որը ձևավորվում է գիտելիքների հիմքի վրա: Ընդ որում, տարբերում են շարժական, մտավոր և զգայական հմտություններ, ինչպես նաև վարքի հմտություններ: Մտավոր գործունեության հմտությունները հանդես են գալիս որպես մտավոր աշխատանքի անհրաժեշտ բաղադրիչներ (ներմուծվող ինֆորմացիայի վերլուծության, խնդրի պարզաբանման, իրադրության գնահատման, որոշումների ընդունման և մշակման հմտություններ և այլն): Գիտելիքների լայն շրջանակի և արդեն մշակված հմտությունների հիման վրա առաջանում են ունակություններ, որոնք արտահայտում են գործունեության վարպետության այս կամ այն աստիճանը:

Կրիմինալիստիկական գրականության մեջ «հմտություններ» հասկացության տակ հասկացվում է «գործողությունների իրականացման միջոց, որը բազմակի կրկնության արդյունքում հասցվել է ավտոմատացման, և որը հեշտ ու արագ իրականացվում է գիտակցության կողմից նվազագույն վերահսկողության դեպքում»⁴, իսկ «ունակություն» հասկացությունը ձևակերպված է որպես «ծեռք բերված գիտելիքների և հմտությունների արդյունքում մարդու կողմից յուրացված որևէ գործողության կատարման միջոց: Գործողության իրականացման հնարավորություն է ա-

¹ Տե՛ս ավելի մանրամասն **Նույն տեղում, էջեր 79-82:**

² Հմտություն-1.վարժությամբ՝ սովորելով ծեռք բերած ունակություն, 2.որևէ բնագավառի գործնական գիտելիքների ամբողջությունը, տես **Աղայան Է. Բ.**, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976, էջ 876:

³ Ունակություն-1.հոգեկան մտավոր կարողություն, ընդունակություն, ձիրք, 2.վարժությամբ ստեղծված սովորություն, տե՛ս վերը նշված աշխատությունը, Դ-Ֆ, էջ 1494:

⁴ Տե՛ս **Белкин Р. С.**, Криминалистика, Учебный словарь-справочник, М., 1999, էջ 107:

ռաջանում ոչ միայն սովորական, այլ նաև փոփոխված պայմաններում¹: Այդ պատճառով հմտությունները և ուսկությունները կարող են հատուկ լինել ցանկացած գիտելիքի: Գիտելիքները, ուսկությունները և հմտությունները ցանկացած նպատակաուղղված գործունեության անբաժան և ֆունկցիոնալ կերպով փոխկապակցված բաղադրամասեր են: Նշվածը հաշվի առնելով է, որ «հատուկ գիտելիքներ» բնորոշման մեջ մենք չենք նշել «հմտություններ» և «ուսկություններ» հասկացությունները, քանի որ դրանք նկատի ենք ունենցել պարտադիր կարգով: Այս կապակցությամբ կրիմինալիստ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան Վահե Ենգիբարյանը գրել է. «Միաժամանակ հարկ է ընդգծել, որ հատուկ գիտելիքների կիրառումը (inter alia), փորձագետից պահանջում է նաև նշված բնագավառում որոշակի հմտությունների տիրապետում»²: Իսկ մեկ այլ հեղինակ նշել է. «Ստացվում է, որ դատական փորձագետ նշանակված անձին ոչ թե «փորձագիտություն» մասնագիտության անհրաժեշտ գիտելիքներ են պետք, այլ հետազոտություն կատարելու միջոցով որոշակի մասնագիտության ոլորտում առաջադրված հարցերի հիմնավոր պատասխաններ կամ տրված խնդիրների գիտականորեն հիմնավորված լուծումներ գտնելու ուսկություններ»³:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև «մասնագիտական ծեռնահասություն» եզրույթին, նկատի ունենալով, որ այն օգտագործվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի միայն 60-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 7-րդ կետերում:

Վ.Ենգիբարյանը այս կապակցությամբ գրել է. «Փորձագիտական հիմնարկներում փորձագետի ծեռնահասությունն ստուգվում և հավաստվում է համապատասխան որակավորման հանձնաժողովների կողմից, որն ստուգված անձին տալիս է ինքնուրույնաբար որոշակի տեսակի փորձաքննություններ կատարելու իրավունքի համապատասխան փաստաթուղթ (թույլտվություն)»⁴:

Կարծում ենք՝ փորձագետի «մասնագիտական ծեռնահասություն»-ը կարող է որոշվել նրա կրթության և մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակով, հետազոտությունների տվյալ բնագավառում աշխատանքի փորձով, և դա փորձագետի մոտ կոնկրետ տեսակի փորձաքննության առարկային վերաբերող առաջադրված հարցերը լուծելու ուսկությունն է:

Անցնելով փորձագետի իրավունքներին ու պարտականությունների վերաբերյալ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի կարգավորումներին՝ հարկ է նշել, որ, ի տարբերություն նախորդ երկու օրենսգրքերի, գործող օրենսգիրքը 60-րդ հոդվածում նախ սահմանել է փորձագետի իրավունքները, հետո՝ պարտականությունները:

Նկատի ունենալով, որ փորձագետը վարույթին օժանդակում է երեք եղանակով, ուստի նպատակահարմար ենք համարում փորձագետի իրավունքները և պարտականությունները ևս դասակարգել և այն ներկայացնել օժանդակության յուրաքանչյուր եղանակի համար առանձին: Այսպես.

1. **Հետազոտություն իրականացնելով և դրա հիման վրա գրավոր եզրակացություն տալու եղանակով օժանդակության ժամանակ փորձագետն իրավունք ունի եզրակացություն տալու համար վարույթն իրականացնող մարմնից պահանջելու անհ-**

¹ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 107:

² Տե՛ս Ենգիբարյան Վ., «Նկատառումներ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի փորձաքննություններին վերաբերող դրույթների վերաբերյալ», Պետություն և իրավունք, N 2 (90), 2021, էջ 92:

³ Տե՛ս Մամիկոնյան Կ.Հ., «Դատական փորձագետին գիտական հետազոտական աշխատանք կատարելու փորձառության պահանջը հատուկ գիտելիքների կիրառման բնագավառում», ԴԹՔՀՀ, 2023.9:

⁴ Տե՛ս Ենգիբարյան Վ.Գ., Դատական փորձաքննությունների արդի հիմնահարցերը, Երևան, 2007, էջ 92:

րաժեշտ օբյեկտներ, նմուշներ և այլ նյութեր, վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ ծանոթանալու վարույթի վերաբերելի նյութերին և դրանցից դուրս գրելու անհրաժեշտ տեղեկություններ, իր պարտականությունները պատշաճ կատարելու համար հարցեր տալու մեղադրյալին, տուժողին, վկային, մասնակցելու վարութային գործողություններին՝ որքանով դրանք վերաբերում են փորձաքննության առարկային և անհրաժեշտ են եզրակացություն տալու համար: **Փորձագետը պարտավոր է** վարույթն իրականացնող մարմնին ներկայացնել իր **մասնագիտական ձեռնահասությունը**՝ հաստատող փաստաթղթերը, իրեն առաջադրված հարցերով տալ հիմնավոր և անաչառ եզրակացություն, տալ ցուցմունք, ձեռնպահ մնալ առաջադրված հարցերին պատասխանելուց, եթե դրանք դուրս են իր հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների շրջանակից, կամ ներկայացված նյութերը բավարար չեն այդ հարցերին պատասխանելու համար, եզրակացություն տալ ոչ միայն առաջադրված հարցերով, այլև իր իրավասության շրջանակի մեջ մտնող և հետազոտության կատարման ընթացքում ի հայտ եկած հանգամանքներով, իրեն ներգրաված մարմնի պահանջով ներկայացնել հետազոտության կատարման ծախսերի նախահաշիվ և կատարած ծախսերի մասին հաշվետվություն, ներկայանալ վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով:

2. Առանց հետազոտություն իրականացնելու գրավոր կարծիք տալու եղանակով **օժանդակության ժամանակ** փորձագետն **իրավունք ունի** կարծիք տալու համար վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ ծանոթանալու վարույթի վերաբերելի նյութերին և դրանցից դուրս գրելու անհրաժեշտ տեղեկություններ, իր պարտականությունները պատշաճ կատարելու համար հարցեր տալու մեղադրյալին, տուժողին, վկային: **Փորձագետը պարտավոր է** իրեն դիմած անձին ներկայացնել իր մասնագիտական ձեռնահասությունը՝ հաստատող փաստաթղթերը, իրեն առաջադրված հարցերով տալ հիմնավոր և անաչառ կարծիք, տալ ցուցմունք, կարծիք տալ ոչ միայն առաջադրված հարցերով, այլև իր իրավասության շրջանակի մեջ մտնող և հետազոտության կատարման ընթացքում ի հայտ եկած հանգամանքներով, իրեն ներգրաված անձի պահանջով ներկայացնել հետազոտության կատարման ծախսերի նախահաշիվ և կատարած ծախսերի մասին հաշվետվություն:

3. Ապացուցողական կամ վարութային այլ գործողության կատարմանը մասնակցելու եղանակով **օժանդակության ժամանակ** փորձագետն **իրավունք ունի** ծանոթանալու իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական կամ վարութային այլ գործողության արձանագրությանը և իր հաղորդած տեղեկությունների կամ գործողությունների գրառումների լրիվության և ճշտության հետ կապված ներկայացնելու դիտողություններ, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ներգրավված լինելու դեպքում յուրաքանչյուր անգամ ստանալու ապացուցողական կամ վարութային այլ գործողությանը մասնակցելու համար կատարած ծախսերի հատուցում: Բացի այդ, ապացուցողական և վարութային այլ գործողությունների կատարմանը մասնակցելիս փորձագետն իրավունք ունի նաև.

- ✓ համապատասխան գործողությունը կատարող անձի թույլտվությամբ ծանոթանալու վարույթի նյութերին և հարցեր տալու ներկաներին,
- ✓ ներկաների ուշադրությունը հրավիրելու այն հանգամանքների վրա, որոնք մտնում են իր մասնագիտական իրավասության մեջ,
- ✓ առարկաներ և փաստաթղթեր հայտնաբերելու, ամրապնդելու և վերցնելու, տեխնիկական միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ հարցերով անելու հայտարարություններ:

Փորձագետը պարտավոր է ապացուցողական կամ վարութային այլ գործողությանը մասնակցելիս չլքել նշված գործողության կատարման վայրն առանց այն կատարող անձի թույլտվության, առանց վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվության չհրապարակել իր մասնակցությամբ կատարված ապացուցողական կամ վա-

րութային այլ գործողության ընթացքում իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունները և ենթարկվել վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին:

Բացի վերը նշվածներից, փորձագետն ունի նաև իրավունքներ և պարտականություններ, որոնք վերաբերելի կամ կիրառելի են միայն դատական վարույթում: **Փորձագետն իրավունք ունի** դատարանի և վարույթի մասնակիցների ուշադրությունը հրավիրելու այն հանգամանքների վրա, որոնք կապված են փորձաքննության առարկայի և փորձագետին առաջադրվող հարցերի ձևակերպման հետ, ծանոթանալու իր մասնակցությամբ տեղի ունեցած դատական նիստի արձանագրությանը և իր հաղորդած տեղեկությունների կամ գործողությունների գրառումների լրիվության և ճշտության հետ կապված ներկայացնելու դիտողություններ: **Փորձագետը պարտավոր է** վարույթն իրականացնող մարմնի, ինչպես նաև կողմերի պահանջով դատական նիստի ժամանակ տեղեկություններ հայտնել իր **մասնագիտական ձեռնահաստության** և վարույթին ներգրավված անձանց հետ հարաբերությունների մասին, առանց նախագահողի թույլտվության չլքել դատական նիստի դահլիճը և չհրապարակել իր մասնակցությամբ տեղի ունեցած դեմիսի դատական նիստի ընթացքում իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունները, ենթարկվել դատական նիստի կարգին:

Հարկ է նշել, որ գործող օրենսգիրքը փորձագետին վերապահել է նաև նույն օրենսգրքով իրեն վերապահված այլ իրավունքներ իրականացնելու հնարավորություն, սակայն դրան հակառակ սպառնալիք սահմանել է փորձագետի պարտականությունները և դրանց կատարումից չարամտորեն խուսափելու դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնին իրավունք է վերապահել փորձագետի պարտականությունների կատարումն ապահովելու նպատակով որոշում կայացնելու վերջինիս հարկադրաբար ներկայացնելու մասին:

Օրենսգրքով փորձագետի համար նախատեսվել են նաև որոշ սոցիալական երաշխիքներ: Քրեական վարույթի քննության ընթացքում փորձագիտական հիմնարկներում աշխատող փորձագետները, եթե վարույթին մասնակցել են ի կատարումն աշխատանքային առաջադրանքի, աշխատավայրից ստանում են աշխատավարձ:

Իսկ եթե փորձագետներն աշխատանքը կատարել են վարույթն իրականացնող մարմնի հետ անմիջական պայմանավորվածությամբ, ապա իրավունք ունեն պետական միջոցների հաշվին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված չափով ստանալու վարձատրություն: Այս դեպքում վարձատրությունը տրվում է վարույթն իրականացնող մարմնի կայացրած որոշման հիման վրա, սակայն փորձագետի կողմից հաշիվ ներկայացնելուց հետո:

Իսկ եթե փորձագետներն աշխատանքը կատարել են վարույթի համապատասխան մասնավոր մասնակցի հետ ունեցած պայմանավորվածությամբ, ապա ստանում են վարույթի համապատասխան մասնավոր մասնակցի հետ պայմանավորված չափով վարձատրություն:

Բացի վերը հիշատակված դեպքերից, վարույթն իրականացնող մարմնի որոշման հիման վրա, փորձագետի դիմումի համաձայն պետական միջոցների հաշվին ենթակա են հատուցման նաև վարույթի ընթացքում փորձագետի կողմից կատարված հետևյալ ծախսերը.

1) վարույթն իրականացնող մարմնի հրավերով ներկայանալու համար կատարված տրանսպորտային ծախսերը (բացառությամբ օդային տրանսպորտով երթևեկության արժեքի), իսկ վարույթն իրականացնող մարմնի համաձայնությամբ՝ նաև օդային տրանսպորտով երթևեկության արժեքը,

2) գիշերակացի արժեքը, եթե այդ ծախսերն այլ կերպ չեն հատուցվել,

3) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով մշտական բնակության վայրից դուրս բնակվելու համար անհրաժեշտ օրապահիկը, եթե այդ ծախսերն այլ կերպ չեն հատուցվել,

4) միջին աշխատավարձն այն ամբողջ ժամանակի համար, որի ընթացքում վարույթին մասնակցելու համար անձը եղել է վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ՝ չկատարելով աշխատանքային պարտականությունները, եթե միջին աշխատավարձը գործատուն չի պահպանել,

5) վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով վարության գործողությանը մասնակցելու հետևանքով աղտոտված, փչացած, ոչնչացած կամ կորած գույքի մաքրման, նորոգման, վերականգնման կամ ձեռքբերման ծախսերը:

Փորձագետին հատուցվում է նաև նրան պատկանող այն նյութերի արժեքը, որոնք նա սպառել է հանձնարարված աշխատանքը կատարելիս, ինչպես նաև աշխատանքի կատարման համար անհրաժեշտ սարքավորումներն օգտագործելու, ծառայություններ ստանալու համար կատարած ծախսերը:

Ընդհանրացնելով կարող ենք նշել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսվել է փորձագետի նոր դատավարական գործառույթ և սահմանվել, որ փորձագետը օժանդակում է վարույթին նաև առանց հետազոտություն իրականացնելու գրավոր կարծիք տալով, ինչով էլ պայմանավորված՝ կարելի է փաստել, որ ապացուցման գործընթացում ընդլայնվել են նաև պաշտպանության կողմի դատավարական հնարավորությունները, քանի որ քրեական վարույթի ընթացքում նրանց հնարավորություն է ընձեռվել ստանալու առանձին ապացույց՝ փորձագետի կարծիք:

Հաջորդ հարցը, որը, մեր կարծիքով, խիստ արդիական է, և ցանկանում ենք անդրադառնալ, վերաբերում է դատափորձագիտական հաստատությունների և դատական փորձագետների իրավական կարգավիճակին, խնդիրներին, դրանց գործունեության իրավական և կազմակերպչական հարցերին, փորձագետների որակավորմանը՝ որոակավորում շնորհելուն կամ այն մերժելուն, որակավորումն ուժը կարգրած ձանաչելու հիմքերին և ընդհանրապես՝ փորձագետի կողմից նման կարգավիճակ ձեռք բերելու համար ներկայացվող պահանջներին կամ սահմանափակումներին:

Սակայն ՀՀ գործող օրենսդրության ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում պետք է փաստել, որ ներկայումս վերը նշված հարցերը կարգավորված չեն, ավելին՝ գործող դատական փորձագետներին որակավորելու միասնական կարգ կամ օրենք գոյություն չունի, և օրենսդրությամբ նախատեսված և ապահովված չեն նաև փորձագետների սոցիալական երաշխիքները:

Քննարկվող ոլորտը կարգավորելու առումով ներկայում գործում է միայն «Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության համակարգում դատական փորձագետի որակավորման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ արդարադատության նախարարի 28.03.2000թ. թիվ 151 հրամանը, որն էլ վերաբերում է միայն ՀՀ արդարադատության նախարարության համակարգում փորձագիտական որոշակի մասնագիտությամբ դատական փորձագետի որակավորում շնորհելուն:

Մինչդեռ նշված հարցերից մի քանիսը, մասնավորապես որպես փորձագետ հանդես գալու համար նրան ներկայացվող պահանջները և այն արգելքները, որոնց առկայության պայմաններում անձը չի կարող լինել փորձագետ, կարևորվել են դեռևս XVIII դարում, ինչպես «Դատաստանագիրք Աստրախանի Հայոց»-ով, այնպես էլ՝ Շահամիր Շահամիրյանի «Որոգայթ Փառաց»-ով:

«Դատաստանագիրք Աստրախանի Հայոց»-ի բնագիրն առաջին անգամ գրաբար հայերենով գիտական շրջանառության մեջ դրվել է 1967 թվականին Մատենադարանի հրատարակությամբ, որն իրականացրել է Ֆ. Գ. Պողոսյանը¹:

¹ Տե՛ս այս մասին առավել մանրամասն Պողոսյան Ֆ.Գ., «Դատաստանագիրք Աստրախանի Հայոց», Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ, 1967:

իրավունքի այս հուշարձանն ուսումնասիրելիս ակնհայտ է դառնում, որ հանգադրությունների քննության, ինչպես նաև քրեական և քաղաքացիական դատավարությունների ժամանակ անհրաժեշտություն է առաջացել գործին մասնակից դարձնելու իրազեկ անձանց՝ այս կամ այն փաստը հաստատելու կամ ժխտելու, հետազոտություններ կատարելու համար, ինչպես նաև առանձին գլուխ է նախատեսվել (դատաստանագրքի առաջին մասի «ԺԶ» գլուխը) «Վճռահատության» մասին, որի 1-ին հոդվածով սահմանվել է՝ «Վճռահատ է կոչվում նա, ով իրավաբանների կամ դատավորների ընտրությամբ նշանակվում է իրազեկ լինելու և լուծում տալու տարածայնություններին ...», իսկ 2-րդ հոդվածով էլ սահմանվել է, որ վճռահատներ չէին կարող նշանակվել մեղքերի համար հրապարակային պատժի ենթարկվածները, խելագարները, մեղքեր գործելու համար հեռացվածները, եկեղեցու կողմից նգովվածներն ու բանադրվածները, քսանհինգ տարին չլրացրածները, գրել և կարդալ չսովորածները: Այսինքն՝ դեռևս նշված ժամանակահատվածում գործել է որոշ սահմանափակումներ, և վճռահատ նշանակվելու համար անձը պետք է լինել իրազեկ, ազնիվ, գործունակ, ունենար որոշակի փորձ ու որոշակի գիտելիքներ:

Վճռահատները, մասնակցելով գործին, իրենց հետևությունները պետք է շահադրեին գրավոր ձևով, և այդ փաստաթուղթը անվանվել է «Որոշում»:

Իսկ Շահամիր Շահամիրյանը, «Որոգայթ Փառաց»-ով նախատեսելով գիտակ անձանց՝ մասնագետների կամ փորձագետների ինստիտուտը, 127-րդ և 173-րդ գլուխներով բացի այն, որ պետությանը պարտավորեցրել է նրանց նկատմամբ առանձնակի հոգածություն ցուցաբերել, սահմանել է նաև, թե ովքեր կարող են հանդես գալ որպես մասնագետներ կամ փորձագետներ, մասնավորապես, որ. «Մասնագետը, քանի դեռ իր վարպետից ստորագրված վկայագիր չի ստացել, որով երաշխավորվում է, որ սա կատարյալ մասնագետ է, իրավունք չունի ինքնուրույն գբաղվել իր արհեստով»:

Փորձագետի որակավորման հարցը դեռևս 1992 թվականին կարևորել է նաև Գերագույն դատարանը և արտահայտել հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«Քննության առնելով քրեական գործերով փորձաքննություններ կատարելու պրակտիկան, ՀՀ Գերագույն դատարանի պլենումը նշում է, որ դատարանները և նախաքննության մարմիններն օրենքին համապատասխան փորձաքննություն են նշանակում գործի համար կարևոր նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու համար:

Դրա հետ միաժամանակ դատարաններն երբեմն փորձաքննություն են նշանակում պարզելու այնպիսի հարցեր, որոնց լուծումը հատուկ գիտելիքներ չեն պահանջում, կամ փորձագետների առջև իրավական և այլ բնույթի այնպիսի հարցեր են դնում, որոնց պատասխանները դուրս են գալիս նրանց իրավասության սահմաններից:

«...»

11. Դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ փորձագետին առաջադրված հարցերը և դրանց վերաբերյալ փորձագետի եզրակացությունը չեն կարող դուրս գալ այն անձի հատուկ գիտելիքների սահմաններից, որին հանձնարարվել է փորձաքննության կատարումը (ՀՀ քր. դատ. օր. 66 հոդված): Դատարանները չպետք է թույլ տան փորձագետի առաջ այնպիսի իրավական հարցեր դնելու, որոնք չեն մտնում նրա իրավասության մեջ (օրինակ՝ տեղի է ունեցել արդյոք հափշտակվում կամ պակասորդ, սպանություն կամ ինքնասպանություն և այլն):

«...»

Գնահատելով փորձագետի հետևությունները, դատարանները պետք է հաշվի առնեն նրա որակավորումը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, թե ներկայացվել են արդյոք փորձագետին բավարար նյութեր և հետազոտման պատշաճ օբյեկտներ»¹:

Փորձագիտական գործունեությունը կարգավորող իրավական ակտերի ընդունման, մշտապես գործող անկախ որակավորման հանձնաժողով ստեղծելու անհրաժեշտությունը տարիներ առաջ մեր կողմից նույնպես կարևորվել է և արվել համապատասխան առաջարկություններ²:

ՀՀ-ում գործող օրենսդրությամբ փորձագետի համար սահմանված որոշակի չափանիշներ, սահմանափակումներ կամ պահանջներ ներկայումս չկան, և տեսականորեն կարող է ստացվել այնպես, որ, օրինակ, որպես փորձագետ հանդես գա դատվածություն ունեցող անձը: Կարծում ենք, որ փորձագետի համար օրենսդրությամբ պետք է սահմանվի միասնական պահանջներ և սահմանափակումներ, օրինակ՝ փորձագետը պետք է տիրապետի հայերենին, լինի գործունակ, որակավորված, ունենա ՀՀ քաղաքացիություն, բարձրագույն կրթություն, անցած լինի զինվորական ծառայություն, չունենա դատվածություն կամ փորձագետի աշխատանքը խոչընդոտող հիվանդություն, առկա չլինի վերջինիս նկատմամբ ոչ արդարացման հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշում և այլն:

Մեր կարծիքով, վերը նշված հարցերը ներկայումս հրատապ են, քանի որ հանցագործության փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը հաճախ կախված է լինում փորձագետի եզրակացությունից:

3. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կարծում ենք, որ պետք է ընդունվի դատական-փորձագիտական գործունեության մասին օրենք, որը կկարգավորի ոլորտին վերաբերող վերը քննարկված բոլոր հարցերը, ինչպես նաև կսահմանի փորձագետի սոցիալական երաշխիքները:

Հաշվի առնելով, որ բացի քրեադատավարական ոլորտից, հատուկ գիտելիքները փորձագետների կողմից լայնորեն կիրառվում են նաև քաղաքացիադատավարական և այլ ոլորտներում, ուստի կարևոր է նաև միասնական օրենքով «հատուկ գիտելիք» հասկացության, փորձագետի մասնագիտական ձեռնահաստության, նրա կողմից մասնագիտական էթիկայի կանոնների պահպանման վերաբերյալ դրույթների սահմանումը:

Բացի այդ, ՀՀ-ում անհրաժեշտ է ստեղծել մշտապես գործող անկախ որակավորման հանձնաժողով, որտեղ էլ պետք է որակավորվեն (որոշվեն փորձագետի մասնագիտական ձեռնահաստությունը) ՀՀ բոլոր փորձագիտական հիմնարկների փորձագետները: Այդ հանձնաժողովի կազմի մեջ պետք է ներգրավվեն, օրինակ, ներկայիս փորձագիտական հաստատությունների հեղինակավոր աշխատակիցները, կրիմինալիստիկական տեխնիկայի, դատական բժշկության, հոգեբանության, հոգեբուժության և այլ ոլորտի գիտնականները:

Նշված հանձնաժողովի աշխատանքներին կարող է, երբեմն էլ պետք է նախորդի այն փորձագետների լրացուցիչ տեխնիկա-կրիմինալիստիկական նախապատրաստությունը, որոնց հատուկ գիտելիքները պետք է գնահատվեն: Այդպիսի նախապատրաստություն կարող է իրականացվել մասնագիտացված փորձագիտական հաստատությունների կամ ուսումնական հաստատությունների բազայի հիման վրա, կամ էլ պետք է ստեղծվի հատուկ մասնագիտացված դպրոց:

Տվյալ հանձնաժողովը պետք է պարզի փորձագետների մոտ **հատուկ գիտելիքների, հմտությունների** առկայությունը, մասնագիտական ձեռնահաստությունը, այ-

¹ Տե՛ս «Քրեական գործերով դատական փորձաքննության մասին» Հայաստանի Հանրապետության գերագույն դատարանի պլենումի 1992 թվականի մայիսի 26-ի որոշումը

² Տե՛ս ավելի մանրամասն **Զախոյան Ա.Ս.**, «Մասնագետի հատուկ գիտելիքների և դրանց կիրառման քրեադատավարական և կրիմինալիստիկական հիմնախնդիրները», ատենախոսություն, 185 էջ, Երևան 2012:

սինքն՝ ինչպես հետազոտություններ, այնպես էլ հանցագործության նյութական հետքեր և այլ իրեղեն ապացույցներ որոնելիս, հայտնաբերելիս, ֆիքսելիս, վերցնելիս տեխնիկա-կրիմինալիստիկական միջոցները ինքնուրույն կիրառելու կարողություններն ու հմտությունները, քանի որ գործող օրենսդրությամբ փորձագետը նաև ապացուցողական կամ վարությամբ այլ գործողության կատարմանը մասնակցելու եղանակով է օժանդակում վարույթն իրականացնող մարմնին:

Եվ վերջում, ինչպես արդեն նշել ենք վերևում, քանի որ հատուկ գիտելիքները և հմտությունները ցանկացած նպատակաուղղված գործունեության անբաժան և ֆունկցիոնալ կերպով փոխկապակցված բաղադրամասեր են, ինչը իրավացիորեն ամրագրվել է նաև ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասում («... հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ ...»), 60-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետում («... հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների շրջանակից ...»), 91-րդ հոդվածի 1-ին մասում («... հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ, ...»), 92-րդ հոդվածի 1-ին մասում («... հատուկ գիտելիքների կամ հմտությունների օգտագործմամբ ...»), 257-րդ և 259-րդ հոդվածներում, ուստի օրենսգրքի տրամաբանությունը պահպանելու և որոշակի մեկնաբանություններից խուսափելու նպատակով առաջարկում ենք 59-րդ հոդվածի 3-րդ մասում «գիտելիքների» բառից հետո լրացնել «և հմտությունների» բառերը:

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СТАТУСА ЭКСПЕРТА КАК ЛИЦА, СОДЕЙСТВУЮЩЕГО ПРОИЗВОДСТВУ

Артур Чахоян

*Доцент кафедры уголовно-процессуального права
и криминалистики ЕГУ, кандидат юридических наук
arturchakhoyan@ysu.am
ORCID - 0000-0001-5315-946X*

Абстракт: В статье были изучены положения действующего законодательства РА, касающиеся статуса эксперта, с учетом также того, что 30 июня 2021 года был принят, а с 1 июля 2022 года начал действовать новый Уголовно-процессуальный кодекс РА, которым были установлены совершенно новые подходы и положения в отношении процессуального статуса эксперта, процессуальных действий, производимых по поручению органа, осуществляющего производство, прав и обязанностей последнего.

В свете решения пленума Верховного суда РА, правовых позиций кассационного суда РА и положений действующего Уголовно-процессуального кодекса РА был кратко представлен статус эксперта, основные цели деятельности, осуществляемой экспертом, и обсуждены некоторые вытекающие из этого вопросы.

Кроме того, учитывая, что в настоящее время нет определенных единых критериев, ограничений или требований, установленных действующим законодательством РА для эксперта, в статье обсуждались вопросы принятия правового акта, регулирующего экспертную деятельность, создания постоянно действующей независимой квалификационной комиссии, которые, по мнению автора, являются актуальными, поскольку наличие или отсутствие факта преступления часто зависит от заключения эксперта.

Была подчеркнута важность принятия закона О судебно-экспертной деятельности, который в Армении будут регулировать все вопросы, касающиеся экспертной сферы и правового статуса эксперта, а также определит социальные гарантии эксперта.

Ключевые слова – наука; техника; специалист; эксперт; статус; навык; способность; способствовать; заключение; судебно-экспертный.

TOPICAL ISSUES OF THE STATUS OF AN EXPERT AS A PERSON ASSISTING IN THE PRODUCTION

Artur Chakhoyan

Associate Professor at the YSU Chair of Criminal Justice and Criminalistics, Candidate of Law

arturchakhoyan@ysu.am

ORCID - 0000-0001-5315-946X

Abstract: The article examined the provisions of the current legislation of the Republic of Armenia concerning the status of an expert, taking into account also that on June 30, 2021, the new Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia was adopted, and from July 1, 2022, the new Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia began to operate, which established completely new approaches and provisions concerning the procedural status of an expert, procedural actions performed by him on behalf of the body carrying out the production, the rights and obligations of the latter.

In the light of the decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Armenia, the legal positions of the Court of Cassation of the Republic of Armenia and the provisions of the current Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, the status of the expert, the main objectives of the activities carried out by the expert were briefly presented, and some issues arising from this were discussed.

In addition, given that currently there are no certain uniform criteria, restrictions or requirements established by the current legislation of the Republic of Armenia for an expert, the article discussed the adoption of a legal act regulating expert activity, the creation of a permanent independent qualification commission, which, in the author's opinion, are relevant, since the presence or absence of a crime is often depends on the expert's opinion.

The importance of the adoption of the law on forensic expertise was emphasized, which in Armenia will unify all issues related to the expert sphere and the legal status of an expert, as well as define the social guarantees of an expert.

Keywords – Science; technology; specialist; expert; status; skill; ability; assistance; conclusion; forensic expert.